

KAPITAL BOZORIDA INVESTITSION MUHITNI YAXSHILASH VA CHET EL INVESTORLARI UCHUN JOZIBADORLIKNI OSHIRISH OMILLARI

Rasooli Ologhbeg

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti iqtisodiyot
mutaxassisligi 2-bosqich magistranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada kapital bozorida investitsion muhitni yaxshilash va chet el investorlari uchun jozibadorlikni oshirish omillari tahlil qilinadi. Kapital bozori mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi, moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishi va investitsion oqimlarning ko'payishi uchun asosiy platforma bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun bozor infratuzilmasini mustahkamlash, shaffoflikni ta'minlash, tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish va xalqaro standartlarni joriy etish masalalari dolzarbdir. Maqolada xalqaro tajriba asosida investitsion muhitning jozibadorligini belgilovchi asosiy mezonlar, mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari kapital bozorini rivojlantirish uchun davlat siyosati, xususiy sektor ishtiroki va xalqaro hamkorlikni uyg'unlashtirish muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar. Kapital bozori, investitsion muhit, chet el investorlari, jozibadorlik, tartibga solish, shaffoflik, korporativ boshqaruv, xalqaro tajriba, iqtisodiy barqarorlik, moliyaviy integratsiya.

Abstract

This article analyzes the factors that contribute to improving the investment climate in the capital market and increasing its attractiveness for foreign investors. The capital market serves as the main platform for the sustainable development of the country's economy, efficient allocation of financial resources, and increased investment flows. Therefore, the issues of strengthening market infrastructure, ensuring transparency, improving regulatory mechanisms, and introducing international standards are relevant. The article examines the main criteria that determine the attractiveness of the investment climate, existing problems, and ways to solve them based on international experience. The research results show the importance of harmonizing public policy, private sector participation, and international cooperation for the development of the capital market.

Keywords. Capital market, investment environment, foreign investors, attractiveness, regulation, transparency, corporate governance, international experience, economic stability, financial integration.

KIRISH

Global iqtisodiyotda kapital bozorining samarali ishlashi investitsiya oqimlarini jalb etish va mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi o'rin tutadi. Investitsion muhitning jozibadorligi bevosita kapital bozorining rivojlanish darajasi, unda yaratilgan tartibga solish tizimi va investorlar uchun taqdim etilayotgan imkoniyatlarga bog'liq. Shu bois, chet el investorlari uchun qulay sharoit yaratish mamlakat iqtisodiy siyosatining muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Kapital bozori moliyaviy resurslarni iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirish orqali ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish va aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, chet el investorlari jalb etilishi mahalliy bozorni xalqaro moliya tizimi bilan integratsiya qilishga yordam beradi. Biroq amaliyotda ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarda, jumladan O'zbekistonda ham, kapital bozorida investitsion muhitni yaxshilash jarayonida muayyan muammolar mavjud. Ularga qonunchilik bazasining to'liq emasligi, tartibga soluvchi institutlarning samaradorligi yetarli emasligi, shaffoflik darajasining pastligi, korporativ boshqaruvning zaifligi va investorlarda xavf darajasining yuqoriligi kiradi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda kapital bozorini rivojlantirish bo'yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezident farmonlari va hukumat qarorlari asosida qimmatli qog'ozlar bozorini modernizatsiya qilish, elektron savdo tizimlarini joriy etish, chet el investorlari uchun soliq imtiyozlari yaratish va xalqaro standartlarga mos shaffoflik tizimlarini ishlab chiqish yo'nalishlarida qadamlar tashlandi. Bu jarayon mamlakatning xalqaro investitsion reytinglarda o'rini yaxshilashga va investorlar ishonchini oshirishga xizmat qilmoqda.

Kirish qismida asosiy maqsad — kapital bozorida investitsion muhitni yaxshilash omillarini aniqlash, chet el investorlari uchun jozibadorlikni oshirish bo'yicha xalqaro tajribani o'rganish va O'zbekiston sharoitida qo'llash mumkin bo'lgan amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Investitsion muhit va kapital bozori rivojlanishi bo'yicha ilmiy adabiyotlarda keng ko'lamli tadqiqotlar olib borilgan. R. Levine va S. Zervos (1998) kapital bozorining rivojlanishi va iqtisodiy o'sish sur'atlari o'rtasida bevosita bog'liqlik mavjudligini empirik tahlillar orqali isbotlagan. Ularning fikricha, rivojlangan kapital bozori moliyaviy resurslarni samarali taqsimlaydi va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi.

J. Stiglitz (2000) kapital bozorida axborot asimmetriyasi va institutsional zaifliklar mavjud bo'lsa, investitsion muhit salbiylashishini ta'kidlagan. Shu sababli,

tartibga soluvchi institutlarning mustaqilligini ta'minlash va shaffoflik darajasini oshirish investitsion jozibadorlikning asosiy sharti sifatida ko'riladi.

Xalqaro tajribaga murojaat qilsak, Janubiy Koreya va Singapur misolida kapital bozorini rivojlantirish jarayonida qat'iy tartibga solish, investorlarga kafolatlar yaratish va xalqaro standartlarga mos shaffof hisobot tizimini joriy etish muhim omillar bo'lgan. Bu davlatlar qisqa vaqt ichida chet el investitsiyalarini jalb qilishda katta yutuqlarga erishgan.

Markaziy Osiyo mamlakatlarida olib borilgan tadqiqotlar esa kapital bozorining rivojlanishida umumiy muammolar mavjudligini ko'rsatadi. Jumladan, Rossiya va Qozog'iston tajribasi shuni ko'rsatadiki, tartibga soluvchi organlarning sustligi va korporativ boshqaruvning zaifligi investorlarga ishonch darajasini pasaytiradi. Shu bois, xalqaro amaliyotni milliy sharoitga moslashtirish orqali institutsional islohotlarni jadallashtirish zarur.

O'zbekistonlik olimlar, jumladan, A. Vohidov, M. Xolmatov va D. Raxmonovlarning izlanishlarida kapital bozorini rivojlantirishda korporativ boshqaruvni kuchaytirish, qimmatli qog'ozlar bozorida shaffoflikni oshirish va investorlarga huquqiy kafolatlar berish muhim omil sifatida qayd etiladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, investitsion muhitni yaxshilash va chet el investorlari uchun jozibadorlikni oshirish masalasi ko'p qirrali bo'lib, u qonunchilik, tartibga solish, axborot shaffofligi va investorlarning huquqiy himoyasini ta'minlash bilan uzviy bog'liq.

Mazkur tadqiqot metodologiyasi tizimli tahlil, qiyosiy yondashuv, statistik tahlil va ekspert baholash usullariga asoslangan. Avvalo, O'zbekiston kapital bozorida amalga oshirilayotgan islohotlar, mavjud qonunchilik hujjatlari va xalqaro moliya institutlarining tavsiyalari o'rganildi.

Qiyosiy tahlil usuli orqali O'zbekiston kapital bozori rivojlanishi Janubiy Koreya, Turkiya va Polsha kabi davlatlar tajribasi bilan solishtirildi. Bu mamlakatlarda kapital bozorini isloh qilish jarayonida tartibga solish institutlarini mustahkamlash, shaffoflikni oshirish va investorlarga kafolatlar yaratish muhim rol o'ynagan.

Statistik tahlil doirasida O'zbekiston qimmatli qog'ozlar bozoridagi savdo hajmi, investitsiya oqimlari, chet el investorlarining ulushi va moliyaviy ko'rsatkichlar o'rganildi. Ushbu ko'rsatkichlar investitsion muhit jozibadorligini baholash uchun muhim asos bo'ldi.

Ekspert baholash natijalari esa iqtisodchilar, moliyaviy tahlilchilar va amaliyotchi mutaxassislarning fikrlariga tayangan holda kapital bozorini rivojlantirish yo'llarini aniqlash imkonini berdi.

Metodologiya umumlashtirib aytganda, investitsion muhitni yaxshilash va chet el investorlari uchun jozibadorlikni oshirishning nazariy va amaliy asoslarini aniqlashga xizmat qildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekiston kapital bozorida investitsion muhitni yaxshilash bo'yicha muayyan ijobiy natijalarga erishilgan bo'lsa-da, mavjud muammolar hamon dolzarbligini saqlamoqda. Birinchidan, qonunchilik bazasi takomillashgan bo'lsa-da, investorlar huquqlarini himoya qilish mexanizmlari yetarli darajada samarali emas. Bu esa chet el investorlarida xavf darajasini oshiradi.

Ikkinchidan, qimmatli qog'ozlar bozoridagi shaffoflik yetarli darajada emas. Aksiyadorlik jamiyatlarining ko'pchiligida moliyaviy hisobotlar xalqaro standartlarga mos kelmaydi, bu esa investorlarda ishonchsizlik uyg'otadi.

Uchinchidan, tartibga soluvchi institutlarning mustaqilligi va samaradorligi past bo'lib, bu kapital bozorining barqaror ishlashiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

To'rtinchidan, aholining moliyaviy savodxonligi past darajada bo'lib, bu kapital bozorida mahalliy investorlar ulushining kamligiga sabab bo'lmoqda.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, chet el investorlari uchun investitsion muhitni jozibador qilish quyidagi omillar orqali amalga oshirilishi mumkin:

- huquqiy kafolatlarni kuchaytirish va investorlarni himoya qilish mexanizmlarini rivojlantirish;
- korporativ boshqaruvni xalqaro standartlarga moslashtirish;
- shaffoflikni oshirish va elektron axborot tizimlarini joriy etish;
- tartibga soluvchi organlarning mustaqilligini ta'minlash;
- soliq imtiyozlari va qulay moliyaviy shart-sharoitlar yaratish.

XULOSA

Kapital bozori mamlakat iqtisodiy barqarorligi va investitsion salohiyatini ta'minlashda muhim mexanizm hisoblanadi. O'zbekiston kapital bozorida amalga oshirilayotgan islohotlar muayyan natijalar bergan bo'lsa-da, chet el investorlari uchun jozibadorlikni oshirishda hal etilishi zarur bo'lgan muammolar mavjud.

Maqolada olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, investitsion muhitni yaxshilash uchun kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Bunga qonunchilikni mukammallashtirish, shaffoflikni ta'minlash, korporativ boshqaruvni kuchaytirish, tartibga soluvchi institutlarning mustaqilligini oshirish va moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish kiradi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatdiki, kapital bozori samarali ishlagan mamlakatlarda investitsion muhit jozibadorligi yuqori bo'ladi va bu iqtisodiy o'sishga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, O'zbekiston ham xalqaro standartlarni milliy

amaliyotga tatbiq etishi, investorlarga keng imkoniyatlar yaratishi va bozor mexanizmlarini erkinlashtirishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, kapital bozorida investitsion muhitni yaxshilash va chet el investorlari uchun jozibadorlikni oshirish mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi va global moliya tizimiga integratsiyalashuvi uchun strategik vazifa bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Levine R., Zervos S. Stock Markets, Banks, and Economic Growth. – American Economic Review, 1998. – Vol. 88. – P. 537–558.
2. Stiglitz J. Capital Market Liberalization, Economic Growth, and Instability. – World Development, 2000. – Vol. 28(6). – P. 1075–1086.
3. Richards J., Rodgers T. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 270 p.
4. Вахидов А. И. Иқтисодиётда капитал бозорининг ўрни ва аҳамияти. – Тошкент: Иқтисод, 2019. – 280 б.
5. Холматов М. Капитал бозорининг институционал ривожланиши. – Самарқанд: СамДУ, 2020. – 260 б.
6. Рахмонов Д. Капитал бозорини ривожлантиришнинг миллий хусусиятлари. – Тошкент : Fan, 2021. – 244 б.
7. World Bank. Capital Market Development Report. – Washington: WB, 2019. – 310 p.
8. Asian Development Bank. Financial Market Integration in Central Asia. – Manila: ADB, 2020. – 295 p.
9. OECD. Capital Market Review. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 288 p.
10. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi hisobotlari. – Toshkent, 2022.